

TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMI: ÜLKE VE BÖLGE DÜZEYİNDE SEKTÖREL ANALİZ

METİN BERBER

Prof.Dr.,KTÜ, IIBF , İktisat Bölümü

BURÇİN YILMAZ ESER

Arş.Gör.,KTÜ, IIBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkileri Bölümü

ÖZET

Türkiye’de kadın istihdamının mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada, kadının işgücü piyasası içindeki durumu Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) elde edilen veriler doğrultusunda çeşitli açılardan ele alınmıştır. Çalışmada özellikle Türkiye’de kadın istihdamının sektörel olarak nasıl dağıldığı üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda işgücü piyasasındaki kadınların işteki durumları da değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmada kadın istihdamının sektörel analizi ilk olarak ülke genelinde, daha sonra ise bölgelere göre incelenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de yıllar itibariyle artış gösteren kadın istihdamının 2002 yılından itibaren düşme eğilimi içerisine girdiği tespit edilmiştir. Sektörel açıdan ise kadın çalışanların hala yoğunlukla tarım sektöründe istihdam edilmelerine rağmen bu oranın son yıllarda düştüğü, hizmetler sektöründe ise önemli artışların meydana geldiği saptanmıştır. Bu gelişmeler paralelinde kadınların işteki durumlarının da değiştiği görülmüştür. Kadınlar ücretsiz aile işçisi olmaktan çıkmış ücretli ve yevmiyeli olarak çalışma durumuna geçmiştir. Bölgesel düzeyde incelendiğinde ise bu durumun bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: *kadın, işgücü, istihdam, sektör, bölge*

ABSTRACT

In this article, we look at labour market conditions at women from various perspectives in Turkey, in a sense, to articulate the current figure drawn from Turkish Statistical Institute (TURKSTAT). In particular we focused on sectoral distribution at women employees. At the same time, the statuses in

which women take part were explored. The analysis at sectoral employment is the case, firstly in national, secondly regional bases. As a result, the observation based on the fact that women labour force has shown tendency to decline since 2002, on annual bases. On sectoral basis, however, a high proportion at women have employed in agricultural sector, albeit declined and in contrast, increased considerably in service sectors in recent years. Parallel to these developments, statuses of women at work place varied accordingly. Through the exercise at reason women have abandoned traditional roles as unpaid family workers and demonstrated capacity at engaging into paid employment. This study also confirms that the outcome at research varied in line with uneven development at Turkish regions.

Keywords: *women, labour, employment, sector, region*

1. GİRİŞ

Türkiye’de kadın, gerçek anlamda 1950’lerden sonra kırdan kente yönelik göçün beraberinde getirdiği kentleşme sonucunda işgücü piyasası içinde yer almaya başlamıştır. Zaman içinde kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve çalışma biçimleri de değişime uğramıştır. Bu değişimin sektörel açıdan nasıl olduğu önemli bir konudur. Çünkü bir ülkedeki istihdamın sektörel dağılımı o ülkenin kalkınmışlık düzeyinin önemli bir göstergesidir. Kalkınma ile birlikte istihdam, tarım sektöründe azalırken tarım dışı sektörlerde artmaktadır. Bu durum kadın istihdamı için de aynen geçerli olmaktadır. Gelişmekte olan ülke ve bölgelerde kadın işgücü tarım sektöründe yoğunlaşırken, gelişmiş ülkelerde kadınların yoğun olarak çalıştığı sektör hizmet sektörü olmaktadır. Buna bağlı olarak, gelişmiş ülkelerde ücretsiz aile işçiliğinin yerini de ücretli çalışan kadın emeği almaktadır.

Bu çalışma, değişen ekonomik ve sosyal yapı ile birlikte kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer aldığı günümüzde, Türkiye’de kadın istihdamının ne durumda olduğunu tespit etmeye yönelik olarak yapılmıştır. Çalışma, kadın istihdamı konusundaki mevcut istatistiklerin derlenip bir bütün olarak değerlendirilmesi ve bu doğrultuda Türkiye’deki kadın istihdamı profilinin ortaya koyulması üzerine kurulmuştur. Çalışmanın ana temasını Türkiye’deki mevcut kadın istihdamının sektörel olarak nasıl dağıldığı oluşturmaktadır. Hem ülke düzeyinde hem de bölgesel düzeyde incelemelerin yapıldığı çalışmada kadınların işteki durumları da dikkate alınmıştır.

Bu unsurlar doğrultusunda, giriş ve sonuç hariç üç ana bölüm olarak tasarlanan çalışmanın birinci bölümünde ülkemizdeki kadın istihdamının genel olarak dünden bugüne nasıl bir gelişim seyri izlediği ortaya koyulmuştur. İkinci bölümde Türkiye’deki kadın istihdamının

sektörel dağılımı ve bunun paralelinde kadınların işteki durumları 2000 yılından önce beşer yıllık dönemler halinde ve 2000 yılından sonra yıl yıl olmak üzere iki bölüme ayrılarak incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise kadın istihdamı bölgesel açıdan ele alınmıştır.

2. TÜRKİYE'DE KADININ İŞGÜCÜ PİYASASINA KATILIMI

Türkiye'de kadının işgücü piyasasıyla tanışması, emek piyasasında yaşanan gelişmeler ya da ekonomi kaynaklı faktörlerden değil, tam aksine bir zorunluluk sonucu olmuştur. Kadınların işgücüne katılımı 1915 Balkan Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun orduya katılması sonucu azalan işgücünü takviye etmek mecburiyetiyle başlamış, I. Dünya, İstiklal ve II. Dünya Savaşları sırasında artmıştır. Bununla birlikte, savaş sonrası erkeklerin terhis olmasıyla birlikte kadınların büyük kısmı yine geleneksel ev işlerine geri dönmüşlerdir (Mardin, 2000:14).

Türkiye'de kadının gerçek anlamda tarım dışı işgücüne katılımı 1950'lerden sonra, kırdan kente yönelik göçün yarattığı hızlı kentleşme sonucu gerçekleşmiştir. Kırsal alandan ayrılıp kente göç etme, kent yaşamının özelliklerine uyum ve zihniyet değişimleri, aile yapısında ve aile içi ilişkilerde de bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiş ve kadının toplumsal konumu ve çalışma yaşamındaki yerini etkilemiştir (Koray ve diğ., 1999:16 17). Toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve gelişmelerle kendine yeni ve farklı roller yükleyen kadın, eğitim almaya, kendi konumunun farkına varmaya, hizmet sektörü ve diğer sektörlerde çalışmaya kısaca bilinçlenmeye başlamıştır. Ancak toplumsal yaşamda ağırlığını hissettiren geleneksel tavır ve düşünceler, kadının ev yaşamının dışında çalışmaya başlamasına sınırlandırmalar getirmiştir (Kocacık ve Gökkaya, 2005:196). Kadın haklarının yasal çerçevesini ilk oluşturan ülkelerden olan Türkiye, ne yazık ki kadınlara yasal zeminde vermiş olduğu haklara, fiili durumda işlerlik kazandırmayı becerememiştir. Bunun temel nedeni de kadının iktisadi ve sosyal yaşama katılmasına yönelik toplumsal bakış açısının olumsuz izlerinin halen devam etmesidir (Çolak ve Kılıç, 2001:7).

1955- 2000 döneminde iktisaden faal olan kadın sayısında meydana gelen artış [Grafik 1](#)'de verilmiştir. İktisaden faal olan kadın sayısı 1975 yılına kadar küçük oranlarda artmaktayken ve hatta 1965 yılında biraz düşmekte iken, 1975 yılından sonra daha büyük oranda ve sürekli olarak artmıştır. Nitekim 1955 yılında 5 milyon 261 bin 709 kişi olan iktisaden faal kadın sayısı, 1970 yılında 5 milyon 812 bin 545, 1985

yılında 7 milyon 647 bin 265, 2000 yılında ise 10 milyon 164 bin 540 kişiye ulaşmıştır.

Ülkemizde kadınların işgücüne katılım oranlarına bakıldığında, oranların düşük olduğu ve giderek daha da düştüğü gözlenmektedir. 1990 yılında % 34 civarında olan kadınların işgücüne katılım oranı, 1995 yılında % 30,6'ya, 2000 yılında % 26,6'ya, 2004 yılında ise % 25,4'e düşmüştür ([Grafik 3](#))

Son yıllarda, gelişmiş ülkelerde, kadınların işgücüne katılım oranları büyük ölçüde artmasına rağmen, birçok gelişmekte olan ülkede ve Türkiye'de azalma eğilimi göstermektedir. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranlarındaki düşüş eğiliminin birkaç nedeni vardır. Birincisi, genç nüfusun öğrenimde geçirdiği sürenin son zamanlarda uzamış olmasıdır. Gerçekte, hem geçmiş yıllara göre üniversitede okuyan kişi sayısındaki artış hem de zorunlu eğitim süresinin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ile birlikte, kadınların işgücü piyasasına girişi gecikmektedir. İşgücüne katılımında görülen düşüş eğiliminin bir diğer nedeni, işgücünün yapısında görülen, tarımsal etkinliklerden tarım dışı etkinliklere kayıştır. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın, kente göç ile birlikte eğitimsiz ve de deneyimsiz olmaları nedeniyle işgücü piyasasına hemen katılamamakta, bu da işgücüne katılım oranını olumsuz etkilemektedir (Tansel, 2002:5).

Bunların yanında, Türkiye'de kadının işgücüne katılım oranını olumsuz yönde etkileyen değişik kaynaklardan doğan çeşitli nedenler vardır. Bunların başlıcaları; küçük çocukların bakımı, kadının eğitim düzeyinin düşüklüğü, piyasa koşullarının elverişli olmayışı, kısmi çalışma olanaklarının sağlanamayışı, çalışmayla ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler ve sonuçta kadının çalışması ile ilgili gelenek ve göreneklerin değişim hızının kadın lehine yavaş seyretmesi biçiminde belirtilebilir (Küçükkalay, 1998:40).

Tüm bu unsurlara rağmen, kadınların işgücüne katılım oranlarının seyrine bakarak her geçen sene ev dışında çalışma eğilimlerinin azaldığını söylemek doğru olmayacaktır. Özellikle de ülke olarak içinde bulunduğumuz ekonomik zorlukların, kadının işgücü piyasası içinde yer alması sonucunu doğuracağı düşünüldüğünde çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu çelişki işgücüne katılım oranının hesaplanmasıyla ilgilidir. TÜİK tanımlamalarına göre işgücü, istihdam edilen nüfus ile birlikte sayımın veya anket çalışmasının yapıldığı dönemde işsiz olan nüfusu da kapsamaktadır. Dolayısıyla, işgücü / aktif nüfus*100 şeklinde hesaplanan işgücüne katılım oranının payında yer alan işgücü içine işsiz olanların da dahil edilmesi işgücüne katılım oranını olumsuz olarak etkilemekte yani olduğundan daha düşük

çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadınların işgücüne katılım oranları değerlendirilirken bu durumun gözardı edilmemesi gerekmektedir (Kılıç, 2000:2).

Son olarak ülkemizde iktisaden faal olan yani çalışan kadınların işgücü piyasası içerisindeki yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında (Grafik 4), çoğunluğu bekar kadınlardan oluşan 12-19 yaş grubunda çalışan kadın sayısının sürekli arttığı; 1970, 1980, 1990 yıllarında 15-19 yaş grubunda en yüksek düzeye ulaştığı ve bu noktadan sonra düşme eğilimi içine girdiği görülmektedir. 2000 yılında ise bu artış 20-24 yaş grubunu da içine alarak en yüksek düzeye ulaşmakta ve yine düşmeye başlamaktadır. Kanımızca buna neden olan etken, 2000'li yıllarda kadınlar arasındaki evlilik yaşının yükselmesidir. 25'leri bulan evlilik yaşıyla birlikte kadınlar bu yaşa kadar çalışmakta ancak evlendikten sonra aile içi sorumlulukları nedeniyle işgücü piyasasından ayrılmaktadırlar. [Grafik 4](#) incelendiğinde çalışan kadın sayısındaki bir sonraki artışın 65 yaş ve üzeri grup için söz konusu olduğu ilginç bir bulgu olarak dikkati çekmektedir.

3. TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMININ SEKTÖREL DAĞILIMI

3.1. 1970–2000 Yılları Arası Kadın İstihdamının Sektörel

Dağılımı

İstihdamın sektörel dağılımı, bir ülkenin kalkınmışlık düzeyinin göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmaya bağlı olarak istihdamın sektörel dağılımında değişimler olduğu gözlenmektedir. Kalkınma ile birlikte sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam artarken tarım sektöründe istihdam azalmaktadır (Biçerli, 2000:135). Ülkemizde ise yıllar itibarıyla inşaat, sanayi ve hizmetler sektöründe artan istihdama karşılık, tarım sektöründe de istihdamın arttığı görülmektedir. 1970 yılında 10 milyon 230 bin 496 kişinin çalıştığı tarım sektöründe 1980 yılında 11 milyon 104 bin 501 kişi, 1990 yılında 12 milyon 547 bin 796 kişi, 2000 yılında ise 12 milyon 576 bin 827 kişi çalışmaktadır (Tablo 1). Kadın istihdam açısından Türkiye, istihdamda sanayinin payı en düşük olan ülkelere benzerlik göstermektedir. Hizmetler sektörü açısından da ülkemiz pek çok ülkeye göre gerilerde bulunmaktadır. Bunda ekonominin genel olarak istihdam yaratma gücünün zayıflığının önemli etkisi vardır. Ülkemizin bu görüntüsüyle gelişmiş ülkeler arasında yerini alması oldukça zor görünmektedir (Kelleci, 2003:90). Türkiye'deki istihdamın sektörel dağılımı [Tablo 1, 2 ve 3](#)'te ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Türkiye’de kadınların sektörlere göre dağılımına bakıldığında, yoğunlukla istihdam edilen alanın yine tarım sektörü olduğu görülmektedir. Toplam kadın çalışanlar içinde tarım sektöründe çalışanların oranı 1970 yılında % 90,3; 1980 yılında % 87,9; 1990 yılında % 82,3; 2000 yılında ise % 75,7 olmuştur. Bu oran giderek düşme eğilimi gösterse de, diğer sektörlerle karşılaştırıldığında aradaki farkın çok büyük olduğu görülmektedir. 2000 yılı itibariyle çalışan kadınların % 6,7’si sanayi sektöründe, % 0,2’si inşaat sektöründe , % 17,4’ü hizmetler sektöründe çalışmaktadır ([Grafik 5](#)).

[Tablo 2 ve 3](#) incelendiğinde, 1970’lerden itibaren her geçen yıl tarım dışı sektörlerde kadın istihdamında meydana gelen artışa rağmen, halen en yüksek oranın tarım sektörüne ait olduğu görülmektedir. Sanayi sektöründe çalışan kadınlar arasında yoğunluğun imalat sektöründe, hizmetler sektöründe çalışan kadınlar arasında yoğunluğun toplum hizmetleri ile sosyal ve kişisel hizmetler alanında olduğu görülmektedir. İnşaat sektöründe çalışan kadın sayısı ise son derece düşüktür. Türkiye’de yıllar itibariyle inşaat, sanayi ve hizmetler sektöründe bir artış söz konusu olmakla birlikte bu sektörlerle tarım sektörü arasında çok büyük farklılıklar olduğu tablolarda açıkça görülmektedir ([Tablo 2-3](#)).

Ülkemizde yoğun olarak tarım sektöründe çalışan kadınların çoğunluğu, özellikle de kırsal alandaki kadınların büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kırsal alanda tarlada, bahçede, bağda ekimden dikime, yetiştirmeden pazarlamaya kadar tarımsal üretimin her aşamasında etkin olan kadın, evinin ve çocuklarının her türlü işinden de sorumlu olmaktadır (Koray ve diğ., 1999:14). Kentteki kadın işgücünün görünüş biçimleri ise daha çeşitlidir. Ev içinde ücretsiz aile işçiliği veya gelir getirici işler yapabildikleri gibi, sanayi ve hizmet sektörlerinde ücretli işçi olarak da istihdam edilmektedirler. Buna ek olarak az sayıda da olsa kendi hesabına çalışan veya işveren konumunda olan girişimci kadınlara da rastlamak mümkündür (Özdamar, 2000:9). Türkiye’de genel itibariyle kadın çalışanların işteki durumlarına bakıldığında, kadınların çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı görülmektedir. 2000 yılında çalışan kadınların % 68,8’i ücretsiz aile işçisi, % 24,3’ü ücretli olarak çalışmaktadır. Diğer yıllarla karşılaştırıldığında ücretli olara çalışan kadınların oranının arttığı, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranının azaldığı görülmektedir. Ancak aradaki fark yine oldukça belirgindir ([Grafik 6](#)).

3.2. 2000’li Yıllarda Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı

2000'li yılların yaşandığı günümüzde, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2000–2005 yılları arasındaki kadın çalışan sayısı [Grafik 7](#)'de gösterilmiştir. 2002 yılında 5 milyon 463 binden 6 milyon 122 bine çıkarak büyük bir artış gösteren kadın çalışan sayısının son 3 yıldır düşme eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. 2002 yılındaki büyük artışın nedeni, 2001 Şubat'ında Türkiye'nin yaşamış olduğu ekonomik krizin aileler üzerinde yarattığı geçim sıkıntısının kadınları çalışma hayatı içine çekmesidir. Bu yıldan itibaren yaşanan düşüş ise krizin birçok işyerinin kapanmasına neden olması, bunun da kadınların işsiz kalması neticesini doğurması ile açıklanabilir.

2000–2005 yılları arasında çalışan kadınların sektörlere göre dağılımına bakıldığında, toplam kadın çalışanların içinde tarım sektöründe çalışanların oranının her ne kadar düşme eğilimi içerisinde olsa da hala % 50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. İkinci sırada yıllar itibariyle artış gösteren hizmetler sektörü yer almaktadır. 2000 yılında hizmetler sektöründe çalışan kadın oranı % 27,3 iken, 2005 yılında % 33,3 olmuştur. Daha sonra ise sırasıyla sanayi ve inşaat sektörü gelmektedir. Sanayi sektöründe 2000 yılında % 13,2 olan oran, yıllar itibariyle çok küçük bir artış göstermiş ve 2005 yılında % 14,6 olmuştur. İnşaat sektöründe ise bu oran % 0,6 ile % 0,5 arasında değişmektedir ([Grafik 8](#)).

2000–2005 yılları arasında kadın çalışanların işteki durumlarına bakıldığında, başlangıçta toplam kadın çalışanların içinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ancak yıllar itibariyle ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanlar ile kendi hesabına ve işveren olarak çalışanların oranında artış meydana gelmişken, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı düşmüştür. 2005 yılına gelindiğinde kendi hesabına ve işveren olarak çalışanlar toplam çalışanların 14,5'ini, ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanlar % 43,8'ini, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar ise % 41,7'sini oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi 2005 yılında ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanlar, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlardan daha fazla duruma gelmiştir ([Grafik 9](#)).

2005 yılında kadınların işteki durumlarına genel olarak bakıldığında, ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlardan fazla olduğu görülse de, bu durumun sektörel açıdan birbirinden oldukça farklı olduğu Tablo 4'te görülmektedir. Sektörel olarak bakıldığında, tarım sektöründe çalışan kadınlar içinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların sayısı düşme eğilimi gösterse de

diğerleriyle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Özellikle ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların sayısı son derece düşüktür. Tarım dışı sektörlerde durum tam tersi olmaktadır. Bu sektörlerde ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların sayısı diğerlerine nazaran oldukça yüksek, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların sayısı ise çok düşük olmaktadır ([Tablo 4](#)).

4. BÖLGELERE GÖRE KADIN İSTİHDAMININ SEKTÖREL DAĞILIMI¹

Kadın istihdamının mevcut durumuna bölgesel olarak bakıldığında, 2000-2003 yılları arasında kadınların yoğun olarak istihdam edildiği bölgenin Karadeniz Bölgesi olduğu görülmektedir. Bu bölgeyi ikinci sırada Marmara Bölgesi, üçüncü sırada Ege Bölgesi izlemektedir. Son sırada ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi bulunmaktadır. 2003 yılına gelindiğinde Ege, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kadın istihdamının azaldığı, diğer bölgelerde ise arttığı görülmektedir ([Grafik 10](#)).

2004-2005² yıllarında ise Düzey 1'e göre en yüksek kadın istihdamı Ege Bölgesinde gerçekleşmektedir. Yeni sınıflandırmada Karadeniz Bölgesi, Doğu ve Batı Karadeniz olarak ikiye ayırıldığından eski sınıflandırmadaki birincilik sırasını kaybetmiştir. 2005 yılında 734 bin kadının çalıştığı İstanbul ikinci sırada yer almaktadır. İstanbul'un bir il olduğu düşünüldüğünde bu sayı oldukça dikkat çekicidir ([Grafik 11](#)).

Bölgelere göre kadının istihdam edildiği sektörler de değişmektedir. Gelişmekte olan ülke ve bölgelerde kadın işgücü tarım sektöründe yoğunlaşırken, gelişmiş ülkelerde hizmet sektörü kadınların

¹ TÜİK'in, bölgesel istatistiklere sadece 2000 yılından itibaren yaptığı Hanehalkı İşgücü Anketleri sonuçlarında yer vermesi nedeniyle, çalışmanın bölgelerdeki kadın istihdamını incelemeye yönelik olarak yapılan bu kısmında analizler 2000'li yıllar temel alınarak yapılmıştır. Ancak, TÜİK'in 2004 yılından itibaren farklı bir istatistiki sınıflandırma yapması nedeniyle de bu analizler, 2000-2003 ve 2004-2005 dönemleri olmak üzere iki kısma ayrılarak yapılmıştır.

² TÜİK, 2004-2005 yılları istatistiklerini İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İİBS) doğrultusunda Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 ayırımına göre yayınlamaktadır. İİBS, 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe girmiştir. Bu karara göre; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İİBS tanımlanmıştır. İİBS'de iller "Düzey 3" olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak "Düzey 1" ve "Düzey 2" olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İİBS yapılmıştır (<http://www.die.gov.tr/nuts/bolgeKarar.htm>). Bu doğrultuda çalışmada 2004-2005 yılları için incelemeler Düzey 1'e göre (kent+kır) yapılmıştır.

yoğun olarak çalıştığı sektör olmaktadır. Buna bağlı olarak, ücretsiz aile işçiliğinin yerini ücretli çalışan kadın emeği almaktadır (Koray ve diğ., 1999:25). Türkiye'de bölgelerdeki kadın istihdamının sektörlere ve işteki durumlarına göre dağılımına bakıldığında, eski bölgesel sınıflandırmanın en son yapıldığı 2003 ve Düzey 1'e göre sınıflandırmanın yapıldığı en son yıl olan 2005 yılları incelenecektir. 2003 yılında genel olarak bakıldığında kadınların İç Anadolu ve Marmara Bölgeleri hariç en çok tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. İç Anadolu ve Marmara Bölgelerinde ise kadınlar daha çok hizmetler sektöründe çalışmaktadırlar. Kadın istihdamının en yoğun olduğu Karadeniz Bölgesinde kadınların % 85,4'ü, en az istihdamın gerçekleştiği Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadınların % 84,1'i, Doğu Anadolu Bölgesinde % 87,4'ü tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu oran Marmara Bölgesinde ise % 25,4'tür. Marmara Bölgesinde çalışan kadınların % 42,6'sı hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Kadınların hizmetler sektöründe en fazla çalıştığı bölge İç Anadolu Bölgesi'dir (% 45,4). Sanayi sektörüne bakıldığında en yoğun istihdamın Marmara Bölgesinde (% 31,2), en düşük istihdamın ise Doğu Anadolu Bölgesinde (% 0,8) olduğu görülmektedir. İnşaat sektöründeki istihdam zaten genel olarak da çok düşük olmakta, % 1,1 ile en çok İç Anadolu Bölgesinde % 0,2 ile en az Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinde gerçekleşmektedir ([Grafik 12](#)).

Bölgelerdeki kadın istihdamının 2005 yılındaki sektörel durumuna bakıldığında, tarım sektöründe çalışanların yine ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kadınların en çok tarım sektöründe çalıştıkları bölge Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi (% 88,8), en az çalıştıkları bölge ise İstanbul'dur (% 0,5). Hizmetler sektöründe % 64 ile Batı Anadolu Bölgesi birinci, % 60,3 ile İstanbul ikinci, % 10,3 ile Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi sonuncu sırada yer almaktadır. Sanayi ve inşaat sektöründe istihdam edilen kadınların oranı son derece düşüktür. Sadece İstanbul ve Doğu Marmara Bölgelerinde sanayi sektöründe çalışanların oranı % 30'un, yine İstanbul ve Batı Anadolu Bölgelerinde de inşaat sektöründe çalışanların oranı % 1'in üzerindedir ([Grafik 13](#)).

Bölgelerde istihdam edilen kadınların işteki durumlarına bakıldığında durumun bölgelere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin 2003 yılında Doğu Anadolu (% 72,7), Karadeniz (% 68,4), Güneydoğu Anadolu (% 62) Bölgelerinde kadınların çok büyük bir

kısımının ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları görülmektedir. Sadece İstanbul ve İç Anadolu Bölgelerinde ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların oranı ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlardan fazladır. Ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların oranı İstanbul için % 67,6, İç Anadolu için % 54,2'dir. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışan kadınların oranı genel olarak düşük olmakta % 21 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde en yüksek seviyede gerçekleşmektedir ([Grafik 14](#)

Kadınların bölgelere göre işteki durumlarına 2005 yılı için bakıldığında, ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların İstanbul'daki oranının (% 89,9) diğer bölgelere göre son derece yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu bölgeyi % 70 ile Batı Anadolu, % 58 ile Doğu Marmara Bölgeleri izlemektedir. Kadınların ücretli ve yevmiyeli olarak çalıştıkları en düşük bölge % 10 ile Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi'dir (Grafik 15). Ücretsiz aile işçisi olarak en fazla çalışılan bölge ise % 77,1 ile Kuzey Doğu Anadolu Bölgesidir. Bu oran % 3,9'la en düşük İstanbul'da gerçekleşmiştir. İşveren ve kendi hesabına çalışanların oranı genel olarak oldukça düşüktür. Bu oran en yüksek Doğu Karadeniz Bölgesinde (% 25,2), en düşük İstanbul'dadır (% 6,1) ([Grafik 15](#)

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; Türkiye'de yoğun olarak tarım sektöründe istihdam edilen kadın, ikinci olarak sanayi ve inşaat sektörlerine göre çalışma koşullarının daha kolay olduğu hizmetler sektöründe, en düşük olarak ise sırasıyla diğer sektörlerle göre daha fazla fiziki güç gerektiren sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam edilmektedir. Kadın istihdamının bu şekildeki sektörel dağılımının önemli bir nedenini kadına yönelik geleneksel bakış açısı oluşturmaktadır. Kadının yerini evi, görevini anne olarak değerlendiren bu bakış açısı kadının tarım sektöründe çalışmasını normal karşılarken, bu sektör dışında işgücü piyasası içinde bulunmasına pek sıcak bakmamaktadır. Günümüzde artan eğitimle birlikte kadınlara yönelik bu bakış açısı giderek kaybolmaktadır. Kadınların hizmetler sektöründeki istihdamı yavaş yavaş artmaktadır. Sektörel değişmeye paralel olarak işteki durumları da ücretsiz aile işçisi yerine ücretli ve yevmiyeli olarak değişmektedir.

Çalışan kadınların durumu bölgesel olarak incelendiğinde 2003 yılında kadın çalışanların yoğunlukla Karadeniz Bölgesinde ve tarım sektöründe istihdam edildiği görülmüştür. Diğer bölgelerle karşılaştırıldığında nispeten geri kalmış olan Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde tarım sektöründe çalışan kadınların oranının oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Ege ve Akdeniz Bölgelerinde de tarım sektöründe çalışanların oranı yüksektir ancak tarım sektöründeki fazlalık bu bölgelerdeki kadar belirgin değildir.

Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinde ise kadınlar daha çok hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Sektörel istihdam türüne bağlı olarak Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranının çok yüksek olduğu görülmüştür. Bu oran Ege ve Akdeniz Bölgelerinde de bu bölgelerdeki kadar belirgin olmasa da diğerlerinden yüksektir. Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinde ise çalışan kadınların çoğu ücretli ve yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışan kadınların oranı Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ikinci, diğer bölgelerde ise son sırada yer almaktadır.

Bölgesel durum 2005 yılı için Düzey 1 sınıflandırmasına göre incelendiğinde kadınların en çok Ege Bölgesinde daha sonra ise İstanbul'da istihdam edildiği saptanmıştır. Çalışan kadın sayısının Batı Marmara, Orta Anadolu, Kuzey Doğu Anadolu, Orta Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde diğer bölgelere nazaran oldukça düşük olduğu görülmüştür. Tarım sektöründe çalışan kadınların oranı Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzey Doğu Anadolu, Orta Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde çok yüksektir. Bu oran Batı Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde de yüksektir ancak tarım sektörünün diğer sektörlerle arasındaki fark bu bölgeler kadar fazla değildir. Batı Anadolu Bölgesi ve İstanbul'da çalışan kadınların çoğu hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Doğu Marmara Bölgesinde ise tarım ve hizmetler sektörlerinde çalışan kadınların oranı hemen hemen aynıdır. Çalışan kadınların işteki durumu incelendiğinde ise İstanbul, Batı Anadolu, Doğu Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde kadınların çoğunlukla ücretli ve yevmiyeli olarak çalıştıkları tespit edilmiştir. Kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak ise en çok Kuzey Doğu Anadolu, Orta Doğu Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu Bölgelerinde çalışmaktadırlar. 2005 yılında ilginç bir şekilde Güney Doğu Anadolu Bölgesinde ücretli ve yevmiyeli olarak çalışan kadınların oranının diğerlerinden fazla olduğu saptanmıştır. Batı Marmara Bölgesinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların oranının da yüksek ama diğer bölgeler kadar belirgin şekilde farklı olmadığı görülmüştür. Ege Bölgesinde de tarım ve hizmetler sektörlerinde çalışan kadınların oranı hemen hemen aynı olmuştur. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışan kadınların oranı İstanbul, Akdeniz, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz ve Kuzey Doğu Anadolu Bölgelerinde ikinci, diğer bölgelerde ise son sırada yer almıştır.

Kadın istihdamının bölgesel olarak farklılaşmasının nedeni bölgelerin gelişmişlik düzeyindeki farklılıklardır. Gelişmişlik düzeyine paralel olarak hem kadına yönelik geleneksel zihniyet yapısı hem de

istihdamın sektörel yapısı değişmektedir. Gelişmiş bölgelerde sanayileşme oldukça yoğundur. Çalışılacak sektörler de doğal olarak tarımdan ziyade tarım dışı sektörlerdir. Aynı zamanda gelişmiş bölgelerdeki eğitim seviyesinin yüksekliği kadına yönelik bakış açısındaki farklılığı da beraberinde getirmektedir. Bu bölgelerde kadının çalışması büyük ölçüde normal karşılanmaktadır. Yapılan çalışma da bu bulguları doğrular niteliktedir. Şöyle ki; İstanbul ve Batı Marmara gibi sanayileşmenin yoğun olduğu gelişmiş bölgelerde kadınlar en fazla hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Buna karşılık, Orta Doğu Anadolu, Kuzey Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz gibi sanayileşmenin az olduğu bölgelerde ise kadınların çok büyük bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır.

Türkiye'deki bu bölgesel dengesizliği göstermek amacıyla [Grafik 16](#)'da ülkemizdeki 81 ilin, 2003 yılı itibariyle, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına yer verilmiştir. DPT tarafından hesaplanan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre yapılan bu sıralamada iller arasındaki farklılık net olarak görülmektedir. En fazla gelişmiş ilk beş ili İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa oluştururken; en az gelişmiş beş il Şırnak, Hakkari, Bitlis, Ağrı ve Muş'tur. Tablo 4'ün paralelinde DPT tarafından bölgelerin gelişmişlik sıralaması da yapılmıştır. Buna göre en gelişmiş ilk iki bölge Marmara ve Ege, en az gelişmiş iki bölge ise Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'dir. Bölgesel sıralamada İç Anadolu Bölgesi 3., Akdeniz Bölgesi 4., Karadeniz Bölgesi 5. sırada yer almaktadır (http://www.dpt.gov.tr/bgyu/seg/cog_bolge.html). Bu durum kadınların sektörel dağılımındaki farklılıkların en önemli nedenini oluşturmaktadır.

5. SONUÇ YERİNE

Kadının ülkemizde işgücü piyasası içinde yer alması ilk olarak 1915'li yıllarda savaş nedeniyle azalan erkek işgücünün yerini doldurmak amacıyla geçici olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kadının gerçek anlamda işgücü piyasası içinde yer alması ancak 1950'li yıllarda kırdan kente yönelik yaşanan göçler sonucunda olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yapmış olduğu istatistiklerden yararlanılarak yapılan bu çalışmada, yıllar itibariyle kadın istihdamının nasıl olduğu önce genel daha sonra ise bölgesel olarak sektör ve işteki durum dikkate alınarak incelenmiştir. Yapılan çalışmada 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle bağlantılı olarak 2002 yılına kadar artan kadın çalışan sayısının bu yıldan itibaren düşme eğilimi içerisine girdiği görülmüştür. 2002 yılında 6 milyon 122 bin olan kadın çalışan sayısı, 2005 yılında 5 milyon 700 bin olmuştur.

Çalışan kadının durumu sektörel olarak incelendiğinde kadınların yoğun olarak tarım sektöründe istihdam edildiği tespit edilmiştir. Yıllar itibariyle tarım sektöründe çalışan kadın sayısı artmıştır. Ancak bu artış diğer sektörlerde de meydana geldiğinden, toplam kadın çalışanlar içinde tarım sektöründe çalışanların oranı düşmüştür. Hizmetler ve sanayi sektörlerinde çalışanların oranı artmış, inşaat sektöründe ise bu oran çok düşük kalarak % 0,1 ile % 0,2 arasında değişmiştir. Kadın çalışanların tarım ve hizmetler sektörlerindeki istihdam oranları arasındaki fark gittikçe azalmaktadır. Kadınların tarım sektöründeki istihdam oranları düşmekte ancak hizmetler sektöründeki istihdam oranları artmaktadır. 2000 yılında kadın çalışanlar içinde tarım sektöründe çalışanların oranı % 58,9 iken 2005 yılında % 51,6 olmuştur. Hizmetler sektöründe çalışanların oranı ise 2000 yılında % 27,3 iken 2005 yılında % 33,3 olarak gerçekleşmiştir. Sektörel istihdamın bir kalkınmışlık göstergesi olduğu gözönüne alındığında gelecek yıllar için oldukça umut verici bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu durumun böyle devam etmesi, ilerleyen yıllarda aradaki farkın tamamen kapanması ve hizmetler sektöründeki kadın çalışan oranının tarım sektöründekini geçmesi sonucunu doğuracaktır.

Çalışan kadınların işteki durumuna bakıldığında toplam kadın çalışanlar içinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranının giderek düştüğü, ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların oranına arttığı saptanmıştır. Bu işgücü piyasası açısından oldukça olumlu bir gelişmedir. 2005 yılında ücretli ve yevmiyeli olarak çalışanların oranı (%43,8) ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranını (%41,7) geçmiştir. Ancak bu durum sektörel olarak incelendiğinde tarım sektöründekilerin çok büyük bir kısmının halen ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı, tarım dışı sektörlerdekilerin çok büyük bir kısmının ücretli ve yevmiyeli olarak çalıştığı tespit edilmiştir. 2005 yılı itibariyle tarım sektöründe çalışan kadınların 2 milyon 207 bini ücretsiz aile işçisi olarak, 181 bini ücretli ve yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Tarım dışı sektörlerde çalışan kadınların ise 169 bini ücretsiz aile işçisi olarak, 2 milyon 317 bini ücretli ve yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışan kadınların oranı yıllara göre artsa da, diğerlerine göre oldukça düşük kalmıştır. 2000 yılında % 12,5 olan bu oran 2005 yılında % 14,5'e yükselmiştir.

Bölgeler açısından bir değerlendirme yapıldığında diğer bölgelere göre sanayinin daha çok olduğu, daha fazla göç alan gelişmiş bölgelerde tarım dışı sektörlerde çalışan kadınların oranının daha fazla olduğu görülmüştür. Kadınların sektörel istihdamı bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin, doğu bölgelerine

göre daha fazla gelişmiş olan batı bölgelerinin bazılarında kadın istihdamının hizmetler sektöründe yoğunlaştığı, bazılarında ise tarım sektöründe yoğunluk kazansa bile diğer sektörlerle arasında çok büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Oysa nispeten geri kalmış doğu bölgelerinde tarım sektörüyle diğer sektörler arasında kadın istihdamı açısından büyük farklılıkların olduğu gözlenmektedir.

Bir ülkenin ekonomik açıdan refahı ve kalkınmışlığı yönünden kadının işgücü piyasası içinde yer alması son derece önemlidir. Şüphesiz, işgücü piyasası içinde hangi pozisyonda yer aldığı da konunun bir başka önemli boyutudur. Türkiye’de kadın istihdamının son yıllarda düşüş gösterdiği gözönüne alındığında hükümetin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konuyla ilgili çalışmalarına hız kazandırması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, ilk öne çıkan husus eğitim olmaktadır. Eğitim bölgesel dengesizlikleri giderme konusunda da son derece önemlidir. Özellikle geri kalmış bölgelerde yatılı okullar açarak, öğrencilere çeşitli burslar vererek eğitimin artırılması sağlanmaya çalışılmalıdır. Eğitimin artırılması, eğitilmiş bir kadının daha eğitilmiş ve bilinçli çocuklar yetiştireceği, daha az çocuk yaparak nüfus artış hızının denetim altına alınabilmesine yardımcı olacağı düşünüldüğünde sadece işgücü piyasası için değil, uzun vadede ülke ekonomisi için de son derece yararlı olacaktır. Eğitim tek yönlü olarak ele alınmamalıdır. Kadınları istihdam edecek işverenler de düzenlenen seminerlerle kadın işgücü çalıştırma konusunda eğitilmelidir. Yapılacak düzenlemelerle işverenlerin işyerinde, kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar tanımasını sağlanmalıdır. Kadınlar için yeni iş sahaları yaratmaya çalışılmalı, bu konuyla ilgili olarak hükümet tarafından yatırımlar için teşvikler verilmelidir.

Kadın istihdamını olumsuz yönde etkileyen kadınlara yönelik geleneksel bakış açısını kırmaya yönelik çalışmalara da olabildiğince yer vermek gerekmektedir. Bu konuyla ilgili çeşitli toplantılar, seminerler yapmanın yanında uzun dönemi kapsayan planlı reklam kampanyaları yürütülmelidir. Düzenlenen toplantılarda hem kadınlar çalışmaları için cesaretlendirilmeli hem de toplumun diğer fertlerine kadınların çalışmaları halinde ailelerine ve topluma yapacakları olumlu yansımalar kavratılmalıdır.

Kadın istihdamını sektörel anlamda iyileştirmeye yönelik olarak, tarım dışı sektörlerdeki çalışma koşulları kadınlara uygun hale getirilmelidir. Özellikle part-time iş gibi esnek çalışma uygulamaları kadınları bu sektörlerle çekmede son derece önemli olacaktır. Yine işyerlerinde açılacak kreşler, kadınların iş hayatına girmelerindeki en

büyük sorunlardan biri olan çocuk bakımı sorununu ortadan kaldıracak ve kadın istihdamını olumlu olarak etkileyecektir.

Tüm bunların ışığında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; kadın istihdamını artırma konusunda hükümete ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir. Bu konuyla ilgili olarak yürütülen çalışmalar çeşitlendirilmeli ve artırılmalı, kadın istihdamının artırılmasına hükümet politikalarında yer verilmeli, iyileştirmelere yönelik olarak hükümet ve sivil toplum kuruluşları birlikte hareket etmelidir.

KAYNAKÇA

Biçerli M. Kemal, Çalışma Ekonomisi, Beta Basım A.Ş., 1. Bası, Ekim 2000, İstanbul.

Çolak Ö. Faruk, Kılıç Cem, Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İşgücü Arzı: Şanlıurfa Örneği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 214, Kasım 2001.

Kelleci M. Ali, Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No:2674, Temmuz 2003.

Kılıç Cem, "Türkiye'de Kadın İşgücüne Katılım Oranları ve Gelişen sanayi Merkezleri Açısından Görünümü, Kamu Hukuku Arşivi Dergisi, C:3, Sayı: 2-3, 2000 (<http://www.dicle.edu.tr/~khuka/10.htm>).

Kocacık Faruk, Gökkaya Veda B., "Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C: 6, Sayı:1, ss.195-219, 2005.

Koray Meryem, Demirbilek Sevda, Demirbilek Tunç (Proje Araştırmacıları), Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Aralık 1999, Ankara.

Küçükkalay A. Mesud, "Türkiye'de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.3(Güz), ss.35-44, 1998.

Mardin Nur Bekata (Proje Direktörü), Sağlık Sektöründe Kadın, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Nisan 2000, Ankara.

Özdamar Serpil (Proje Yöneticisi), Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ocak 2000, Ankara.

Şenesen Gülay Günlük, Pulhan Ergin (Proje Yöneticileri), Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep, T.C.

Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Nisan 2000, Ankara.

Tansel Aysıt, "İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye'den Zaman-Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri", *ERC Working Papers in Economics, 01/05T, May 2002, (http://erc.metu.edu.tr/menu/series01/0105T.pdf).*

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü Anketleri Sonuçları, Aralık 2006.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Kadın Bilgi Ağı, (http://www.die.gov.tr/tkba/tkba_tr.htm), Aralık 2006.

http://www.die.gov.tr/tkba/t144.xls, Aralık 2006.

http://www.die.gov.tr/tkba/t150.xls, Aralık 2006.

http://www.die.gov.tr/tkba/t153.xls, Aralık 2006.

http://www.die.gov.tr/tkba/t155.xls, Aralık 2006.

http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=2, Aralık 2006.

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/seg/iller2003.html, Nisan 2007.

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/seg/cog_bolge.html, Nisan 2007.